

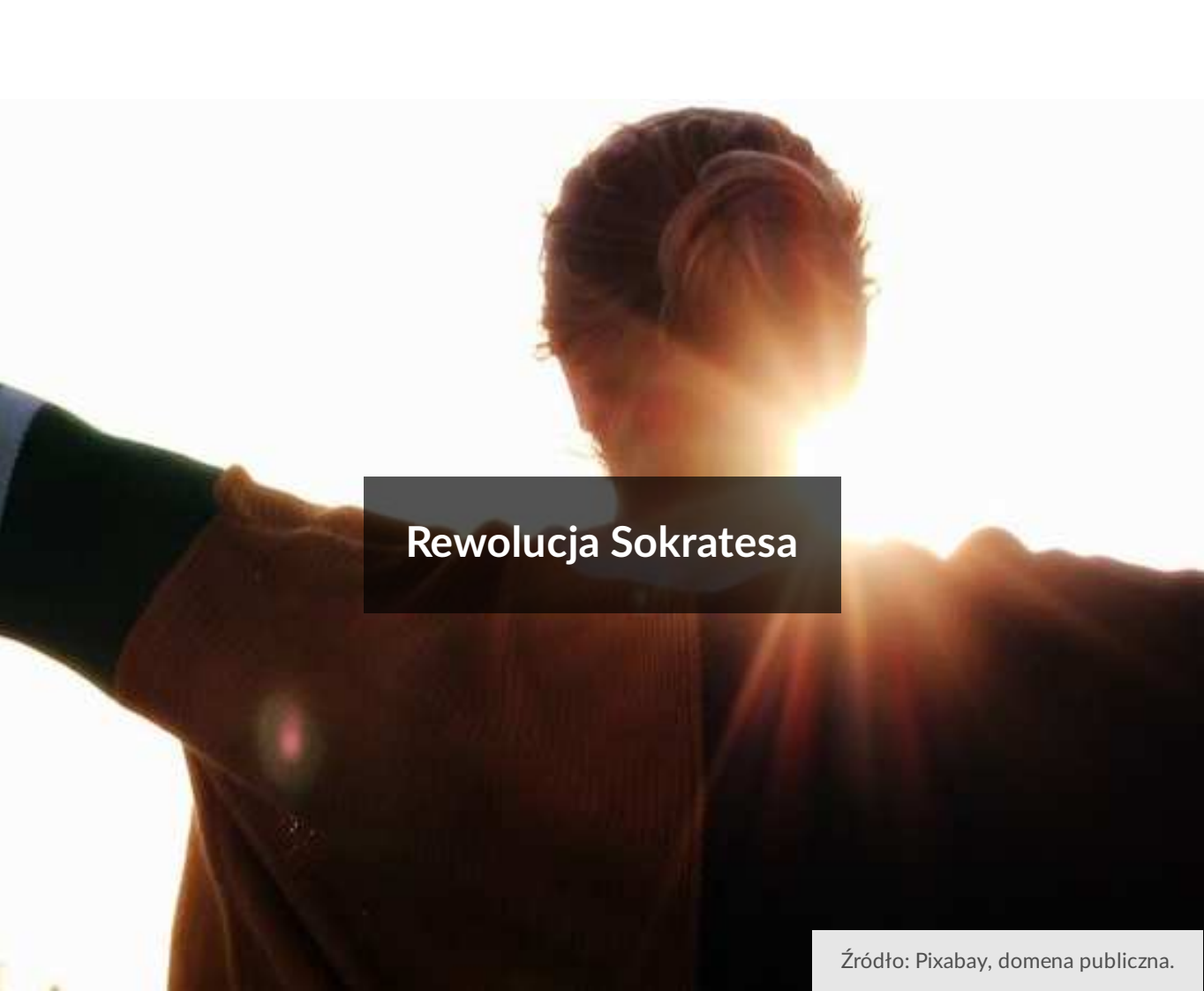

Rewolucja Sokratesa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Platon, *Menon*, [w:] *Dialogi*, t. I, tłum. Władysław Witwicki, Kęty 1999, s. 487.
- Źródło: Platon, *Teajtet*, [w:] *Dialogi*, t. II, tłum. Władysław Witwicki, Kęty 1999, s. 429.
- Źródło: Irena Krońska, *Sokrates*, [w:] *Wiedza Powszechna*, Warszawa 2001, s. 21.
- Źródło: Platon, *Fedon*, t. 1, tłum. W. Witwicki, s. 682–689.

Rewolucja Sokratesa

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Sokrates (ok. 470–399 r. p.n.e.) wywarł tak istotny wpływ na filozofię grecką, że filozofów działających przed nim nazywa się po prostu presokratykami. Cyceeron powiedział o nim: *„Sprowadził filozofię z nieba na ziemię, do miast, a nawet do domów, i kazał jej badać życie i obyczaje oraz to, co dobre, a co złe.”* Na czym polegała rewolucja, której dokonał Sokrates? Grecja z VI w. p.n.e. – gdzie działali pierwsi filozofowie – oraz Grecja Sokratesa z V w. p.n.e. to dwa różne światy. Ten pierwszy to świat joński, świat kolonii greckich w Azji Mniejszej, znajdujących się nie tylko w kręgu oddziaływania kultury greckiej, ale także kultur Wschodu. Tamta Grecja wydała z siebie filozofię przyrody. Tymczasem Grecja Sokratesa to Ateny, metropolia będąca sercem greckiej kultury humanistycznej. To właśnie Sokrates sprawił, że filozofia zainteresowała się bardziej samym człowiekiem niż otaczającą go przyrodą. Rewolucja Sokratesa była więc początkiem okresu humanistycznego filozofii starożytnej.

Twoje cele

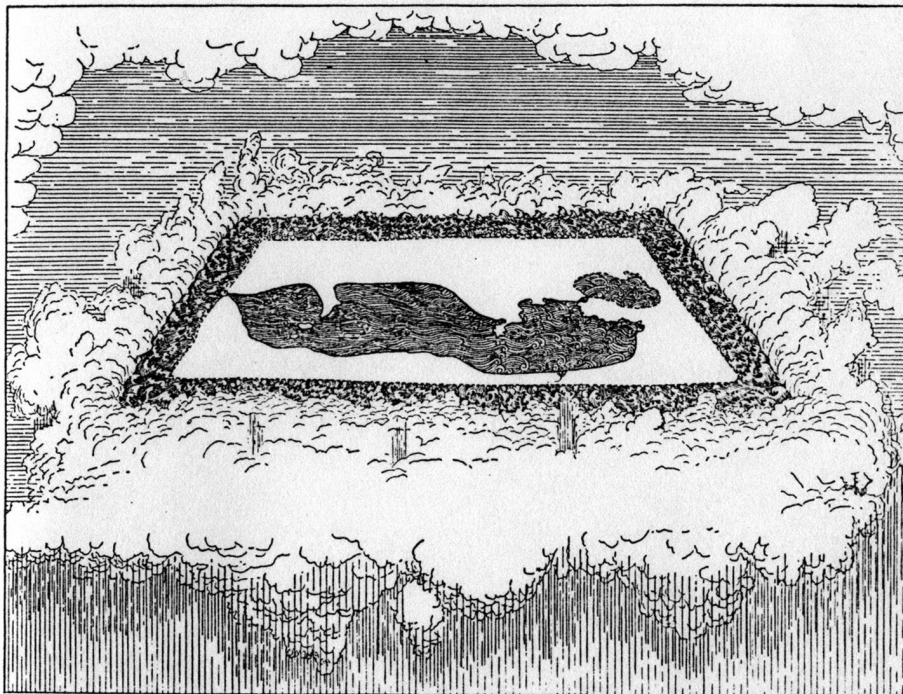
- Porównasz problematykę filozofii Sokratesa i presokratyków.
- Ocenisz doniosłość zmian, jakie nastąpiły w filozofii w V w. p.n.e. oraz zastanowisz się, jaką rolę odegrał w nich Sokrates.
- Przeanalizujesz pojęcia duszy i cnoty w ujęciu Sokratesa.

- Połączysz poglądy Sokratesa z informacjami biograficznymi, by zastanowić się nad jego programem filozofii.

Przeczytaj

Główne problemy filozofii presokratejskiej

Pierwszy okres filozofii greckiej, na który składa się działalność filozofów od Talesa do Sokratesa, był czasem **filozofii przyrody** (choć już wtedy pojawiły się koncepcje z dziedzin takich jak, np. etyka czy teoria poznania). Dążono do wyjaśnienia natury zjawisk. Panowała zgoda, że aby wyjaśnić, czym jest pewne zjawisko, należy podać jego przyczynę. Część myślicieli (np. jońscy filozofowie przyrody) uważała, że przyczyną wszystkich istniejących zjawisk jest pewien określony rodzaj materii, np. woda. Z tej praprzyczyny miał powstać cały materialny świat.

Anaksymenes z Miletu twierdził, że zasadą wszechrzeczy jest powietrze. W zależności od swojej gęstości jest ono niewidzialne lub też, gęstniejąc, staje się znanymi nam bytami – chmurami, ogniem, skałami. Jońscy filozofowie przyrody nie czynili różnicy między samą filozofią a naukami przyrodniczymi, w przypadku Anaksymenesa – meteorologią i astronomią. Ze swoich poglądów filozoficznych wyprowadzał twierdzenie, że ziemia jest płaska i unosi się na warstwie sprężonego powietrza. Pomysł ten przedstawiony został na ilustracji.
Źródło: Dciach, dostępny w internecie: en.wikipedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Byli również tacy filozofowie, jak np. Anaksagoras, którzy twierdzili, że przyczyną są pewne duchowe siły, które działają na materię. Jednak, ogólnie rzecz biorąc, głównym przedmiotem zainteresowania presokratyków była przyroda. Człowiek interesował ich niejako pośrednio – jako jedna z wielu części przyrody

Dlaczego pierwsi filozofowie nie interesowali się szczególnie specyficznymi ludzkimi problemami – np. etycznym pytaniem, jak należy postępować, by czynić dobrze? Najkrócej

mówiąc, żyli oni w czasach, w których normy moralne i reguły życia społecznego nie były przedmiotem dyskusji, ponieważ określała je tradycja. Miała ona swoje źródło w mitach oraz eposach heroicznych. Innymi słowy, ówczesny człowiek nie musiał sam podejmować decyzji o tym, jak należy postąpić. Oczekiwano od niego, że będzie raczej naśladował tradycyjne wzory postępowania, wyznaczone przez postaci Achillesa, Agamemnona i innych bohaterów Homera.

Zwrot ku człowiekowi w kulturze starożytnej Grecji

Ten stan rzeczy zaczął się zmieniać właśnie w epoce Sokratesa, tzn. w Atenach w V w. p.n.e. Na czym polegała owa zmiana? Przeczytaj wywód Ireny Krońskiej i zastanów się, jaka była główna przyczyna zmiany kulturowej, która dokonała się w Atenach.

((Irena Krońska

Sokrates

Demokratyzacja ustroju państwa i życia publicznego wymagała nie tylko rozszerzenia zasięgu kultury, dotychczas elitarnej, ale także jej przeobrażenia, stworzenia nowego wzorca kulturowego.

Dotychczasową kulturę żołniersko-sportową, dla której ideałem był dzielny wojownik i zwycięzca w igrzyskach ogólnohelleńskich, a mądrość i umiejętność rządzenia państwem uchodziła za atrybut szlacheckiego urodzenia i wieku poważnego, nawet sędziwego [...], wypiera nowa kultura, postulująca wszechstronne wykształcenie jako jedyną gwarancję sprawności w każdej dziedzinie [...]. Ta nowa kultura, kultura umysłowa, jest jednocześnie zorientowana praktycznie. Wiedza i tylko wiedza, wraz z umiejętnością przekazywania jej innym, zapewnia sukces. Jeżeli obalone zostały powołujące się na sankcję religijną i prawem staje się to, co uchwalą na swoim zgromadzeniu lud, to dobrym politykiem będzie ten, kto zaproponuje ustawę dla państwa korzystną i dzięki swej wymowie potrafi uzyskać dla niej większość.

Źródło: Irena Krońska, *Sokrates*, [w:] *Wiedza Powszechna*, Warszawa 2001, s. 21.

Philipp Foltz, *Mowa pogrzebowa Peryklesa*, 1852.

W V w. p.n.e., pod wpływem reform Peryklesa, gremium ludu ateńskiego uzyskało realny wpływ na władzę, ponieważ Zgromadzenie Ludowe stało się centralną instytucją ateńskiego życia publicznego. Gdy najważniejsze decyzje w państwie zaczęły być podejmowane na drodze debaty i głosowania, tradycyjna kultura została zastąpiona nową, racjonalną kulturą, której istotnym składnikiem była retoryka, czyli sztuka przemawiania i przekonywania innych do swoich racji.

Źródło: domena publiczna.

Innymi słowy, w V w. p.n.e., pod wpływem demokratyzacji życia publicznego Aten, ukształtowała się nowa, racjonalna kultura. Normy moralne, wartości, dotychczas niekwestionowane i oczywiste, stały się czymś problematycznym. Pojawiła się więc potrzeba, by ustalić ich znaczenie. Ustalenie znaczenia pojęć moralnych – jak sprawiedliwość czy cnota – nie mogło się już odwołać do niepodważalnej tradycji, lecz do rozumu. To człowiek musiał zacząć stawiać sobie pytania etyczne i szukać odpowiedzi. To człowiek, rozumiany jako istotna społeczna, stał się też w związku z tym głównym przedmiotem zainteresowania filozofii. Kosmologia – wcześniej najważniejsza dyscyplina filozoficzna – ustąpiła miejsca etyce, teorii człowieka oraz dyscyplinom pokrewnym, związanym z greckim życiem społecznym (np. retoryka). Sofiści, wędrowni nauczyciele, przekształcili w tych zmieniających się warunkach grecki model wychowania młodzieży – *paideię*. Uczynili z niego ogólny model wykształcenia, łączącego elementy filozofii, retoryki, literatury oraz muzyki. W okresie klasycznym, czyli od V w. p. n. e., wykształcenie tego rodzaju stało się za ich sprawą dostępne dla każdego obywatela, który skłonny był za nie zapłacić.

W tych właśnie okolicznościach Sokrates rozpoczął uprawianie filozofii polegającej na dociekaniu znaczenia podstawowych pojęć etycznych. Był nie tylko jednym z pierwszych greckich filozofów, którzy postawili ten problem, lecz także najbardziej radykalnym, ponieważ zagadnienia etyczne były według niego jedynym, co warto poznawać. Dociekania

te nie dążyły bowiem do osiągnięcia wiedzy dla wiedzy, lecz miały cel praktyczny. Jedynym, o co naprawdę warto się według Sokratesa troszczyć, jest **dusza (psyche)**. Celem filozofowania było więc zdobycie wiedzy, która pozwoli uczynić człowiekowi własną duszę możliwie najlepszą.

Jacques Louis David, *Śmierć Sokratesa*, 1787.

W tym samym kontekście kulturowym Sokrates i sofisci doszli do przeciwnych poglądów na moralność. Według sofistów była ona konwencjonalna, co znaczy, że moralne jest to, na co zgodzą się ludzie. Tymczasem Sokrates był przekonany, że za pomocą rozumu należy ustalić znaczenie wartości moralnych, ponieważ – jak zakładał – mają one jedno, powszechnie obowiązujące i obiektywne znaczenie. Spór o moralność między Sokratesem a sofistami to jeden z ważnych, ponadczasowych sporów w filozofii.

Źródło: domena publiczna.

Rozmowa jako metoda

W zgodzie z duchem czasów Sokrates uczynił rozmowę podstawową metodą swojej filozofii. Jako że nie wykonywał żadnego zawodu, za sens swojego życia uznał nawoływanie do cnoty. W tym celu przechadzał się po Atenach i prowadził rozmowy, w których stawiał pytania o to, czym jest sprawiedliwość, wiedza, równość itp. Specyficzną cechą tych dialogów było to, że Sokrates nie twierdził, że wie, co interesujące go pojęcie oznacza, lecz właśnie nie wie – i dlatego prosi rozmówcę, aby mu je wyjaśnił. Pod wpływem pytań stawianych przez Sokratesa okazywało się zazwyczaj, że rozmówcy tylko wydaje się, że wie, co oznacza badane pojęcie, ponieważ Sokrates doprowadza jego twierdzenia do sprzeczności. To postępowanie w rozmowie nazwano **metodą elenktyczną**. Stan, w którym wszyscy uczestnicy rozmowy musieli przyznać, że, podobnie jak Sokrates, nic nie wiedzą, pozwalał na oczyszczenie jej z fałszywych mniemań. Dopiero wtedy, w drodze rozmowy udawało się niekiedy osiągnąć prawdę. Według Sokratesa prawda jest czymś, co człowiek

już w sobie posiada, choć o tym nie wie. Jego metoda prowadzenia rozmowy miała na celu wydobyć na jaw owej nieświadomionej wiedzy rozmówcy. Dlatego też Sokrates nie uważał się za nauczyciela, lecz porównywał się do akuszerki – stąd nazwa jego metody dochodzenia do prawdy – [metoda majeutyczna](#).

Główne pojęcia etyki Sokratesa – dusza i cnota

Jak to możliwe, że prawda o tym, co dobre – choć nieświadomiona – tkwi w człowieku od samego początku? Ponieważ, odpowiadał Sokrates, człowiek posiada duszę (*psyche*). Przed Sokratesem dusza oznaczała dla filozofów zasadę życia. Była więc siłą, która działa w przyrodzie i ożywia materię. Sokrates zaproponował nowe rozumienie duszy – była ona bowiem dla niego czymś specyficznym ludzkim. To właśnie posiadanie duszy jest tym, co sprawia, że człowiek myśli. Obdarzony rozumną duszą człowiek nie zastanawiał się jednak nad światem przyrody, lecz nad sobą samym. Myślenie było dla Sokratesa przede wszystkim autorefleksją, która służyła dociekaniu, co znaczą pojęcia etyczne, takie jak sprawiedliwość czy dobro.

Drugim pojęciem, któremu Sokrates nadał nowy sens, była [cnota](#), czyli *arete*. Wieloznaczne, greckie słowo *arete* można przetłumaczyć również jako „dzielność”. Charakteryzowało ono bowiem władców i żołnierzy – wzorami ludzi, którzy posiadali cnotę, byli bohaterowie Homera.

Franz Matsch, *Triumph Achillesa*, 1892.

Achilles, grecki bohater wojny trojańskiej, był wzorem cnoty rozumianej jako męstwo, odwaga, sprawność fizyczna i wojskowa.

Źródło: domena publiczna.

W czasach Sokratesa ów starszy sens cnoty przestał odpowiadać realiom życia społecznego. Zaczęła się ona odnosić do codziennych dylematów obywateli ateńskiego

polis. Jak zatem postępować, by żyć w zgodzie z cnotą? Skoro dzięki rozumowi możemy dowiedzieć się, czym są dobro, sprawiedliwość i równość, oznaczało to dla Sokratesa, że cnota jest wiedzą. By postępować dobrze, należało wiedzieć, czym jest dobro. To stanowisko nazwane zostało **intelektualizmem etycznym**.

Dlaczego rewolucja?

Filozofia Sokratesa stanowiła zerwanie z pierwszym nurtem greckiej filozofii – filozofii przyrody. Przewartościowała problematykę filozoficzną, stawiając w centrum zainteresowania człowieka i czyniąc z etyki i antropologii główne dziedziny filozoficzne. Dlatego Sokrates kończy pierwszy okres filozofii greckiej i otwiera nowy, w którym filozofia zajęła się przede wszystkim człowiekiem i wytworami jego działalności.

Idee Sokratesa miały znaczący wpływ na późniejszą historię filozofii. W szczególności były to następujące idee:

Po pierwsze, jako autor intelektualizmu etycznego, Sokrates stworzył ideę racjonalnej etyki. Normy moralne nie obowiązują ani na mocy tradycji, ani na mocy umowy między ludźmi, lecz dlatego, że są zgodne z rozumem.

1

2

Po drugie, Sokrates uczynił z filozofii zajęcie praktyczne – jej celem jest poznanie dobra. Idea, że filozofia może posłużyć ludziom do rozwiązywania dylematów moralnych, również pochodzi od Sokratesa. To pod jej wpływem Arystoteles stworzył dział filozofii praktycznej, czyli takiej, która dostarcza wiedzy o tym, jak działać.

3

Po trzecie, od Sokratesa pochodzi pogląd, że wiedza zawarta jest w pojęciach ogólnych.

Poznanie tego, czym jest dobro i inne pojęcia etyczne polegało na określeniu, jak je rozumiemy, czyli na zdefiniowaniu ich (służyła temu metoda majeutyczna). Pogląd ten zapożyczył od Sokratesa Platon, rozszerzając jego zastosowanie na wszystkie – a nie tylko etyczne – pojęcia. Pod wpływem praktycznego zorientowania swojej etyki, Sokrates nadał nowy sens uprawianiu filozofii – nie polegała ona już tylko na tym, aby coś twierdzić, ale by to wcielać w życie. Szkoły filozoficzne zakładane przez uczniów Sokratesa (cynicy, cyrenaicy, akademicy), a także kolejne pokolenia filozofów (epikurejczycy, stoicy) nie tylko przekazywały swoim uczniom określoną wiedzę, ale i wymagały od nich, aby żyli według określonych reguł.

4

Po czwarte, od Sokratesa pochodzi idea indywidualnej duszy, rozumianej jako moralny ośrodek człowieka – czegoś, co odpowiada za poznanie dobra i kierowanie działaniem człowieka.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

akademicy

uczniowie szkoły filozoficznej założonej w 386 r. p.n.e. w Atenach przez Platona (tzw. Akademia Platowska); wykładano w niej zarówno filozofię – platonizm, a później neoplatonizm, jak i astronomię, nauki przyrodnicze, politykę i matematykę

cnota

(gr. *arete* – cnota, dzielność) zbiór cech charakteru, postawa lub siła moralna charakteryzujące jednostkę, która żyje według norm etyki i dąży do osiągnięcia doskonałości osobistej; życie cnotliwe polega na przedkładaniu dobra etycznego nad

przyjemności; treść pojęcia dobra zależy od przyjmowanego przez jednostkę systemu etycznego

cynicy

szkoła filozoficzna z V/IV w. p.n.e. założona przez Antystenesa, która akcentowała problematykę etyczną; według cyników jedynym dobrem dającym szczęście jest cnota, rozumiana jako pełne panowanie nad sobą (*autarkia*)

cyrenaicy

szkoła filozoficzna z IV-III w. p.n.e. założona przez Arystypa z Cyreny, skupiona na problematyce etycznej; cyrenaicy głosili hedonizm, który w skrajnej postaci uznaje przyjemność za jedyne dobro, a przykrość za jedyne zło

dusza

(gr. *psyche*) według wierzeń religijnych i niektórych stanowisk filozoficznych dusza jest niematerialnym i nieśmiertelnym pierwiastkiem ludzkiej istoty, który ożywia ciało i opuszcza je w chwili śmierci; u Sokratesa dusza jest podmiotem poznania oraz działania – ośrodkiem moralnym, który za pomocą rozumu poznaje naturę dobra oraz kieruje zachowaniem człowieka

epikurejczycy

uczniowie ze szkoły Epikura lub zwolennicy epikureizmu; za cel życia uznawali indywidualne szczęście (eudajmonizm), a za środek do jego osiągnięcia – filozofię; epikureizm jest często interpretowany jako odmiana umiarkowanego hedonizmu

filozofia przyrody

dziedzina filozofii, której przedmiotem jest przyroda nieożywiona oraz byty ożywione

intelektualizm etyczny

stanowisko etyczne zajmowane przez Sokratesa, zgodnie z którym warunkiem prowadzenia cnotliwego życia jest intelektualne poznanie natury dobra

metoda elenktyczna

(gr. *elenktikós* – zbijający, *elegktikós* – badawczy) stosowana przez Sokratesa metoda zbijania tez jego rozmówców, polegająca na wykazywaniu, że poglądy rozmówcy prowadzą do przyjęcia tezy jawnie fałszywej

metoda majeutyczna

(gr. *maieutikós* – położniczy) metoda stosowana przez Sokratesa, polegająca na wydobywaniu z rozmówcy wiedzy, której sobie nie uświadamiał

stoicy

grecka szkoła filozoficzna, założona pod koniec IV w. p. n. e. przez Zenona z Kitium; w fizyce głosili materializm, w etyce – eudajmonizm oraz konieczność obojętności wobec zmiennych okoliczności życiowych; zajmowali się również logiką

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z wywodem Sokratesa, który tłumaczy, dlaczego filozofia przyrody nie wystarcza, by zrozumieć człowieka, i odpowiedz na pytania.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D11XKlhuw>

Źródło: muzyka: Soaring" – Kevin MacLeod, link: <https://incompetech.filmmusic.io/song/4386-soaring>; licencja: <https://filmmusic.io/standard-license>.

Film nawiązujący do treści materiału z wywodem Sokratesa.

a. Jaki nurt filozoficzny krytykuje Sokrates?

b. Dlaczego nie wystarcza on do zrozumienia natury człowieka?

c. Przedstaw własnymi słowami argument, którym posługuje się Sokrates.

d. Odwołując się do twojej wiedzy o etyce Sokratesa, zastanów się, jakiego pojęcia brakowało jego zdaniem w filozofii i krótko przedstaw jego treść.

Tekst animacji

[Pokaż więcej](#)

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Przeczytaj tekst i rozpoznaj metodę, o której jest w nim mowa.

((Platon

Teajtet

Sokrates: Zatem na pytanie, co to jest wiedza, odpowie się chyba, że to sąd prawdziwy z dołączeniem wiedzy o różnicy jednostkowej. Bo to właśnie było dołączeniem ścisłego ujęcia, według poprzednich słów.

Teajtet: Zdaje się.

Sokrates: I w ogóle to naiwność z naszej strony: szukać, co to jest wiedza, i powiedzieć, że to sąd słuszny wraz z wiedzą o różnicy jednostkowej, czy o czymś tam. Zatem ani spostrzeżenie, Teajtecie, ani sąd prawdziwy, ani do sądu prawdziwego dołączane ścisłe ujęcie — wiedzy nie stanowią.

Teajtet: Zdaje się, że nie.

Sokrates: Więc czy jeszcze coś chcemy urodzić, przyjacielu, na temat wiedzy, i cierpimy bóle porodowe, czy też urodziliśmy już wszystko?

Teajtet: Na Zeusa, ja za twoją pomocą powiedziałem nawet więcej, niżem miał do powiedzenia.

Sokrates: Widzisz, nasza sztuka położnicza pokazała, że to wszystko puste w środku, jak dziurawy orzech, i chować tego nie warto.

Teajtet: Ze wszech miar.

Sokrates: Więc jeżelibyś kiedyś w przyszłości chciał coś innego rodzić, to jeżelibyś rodził, czegoś lepszego będziesz pełen po dzisiejszym rozważaniu, a jeżelibyś był dalej próżen, mniej będziesz nieznośny dla tych, z którymi będziesz obcował, będziesz raczej łagodny i skromny, nie będzie ci się zdawało, że wiesz coś, czego nie wiesz. Tyle tylko moja sztuka potrafi — więcej nic. Ja nie umiem tego, co inni mężowie wielcy i podziwu godni — dziś i wczoraj. Tę sztukę położniczą ja i moja matka od bogaśmy dostali w udziale — ona pomagała kobietom, a ja ludziom młodym, dzielnym i pięknym.

Źródło: Platon, *Teajtet*, [w:] *Dialogi*, t. II, tłum. Władysław Witwicki, Kęty 1999, s. 429.

Ćwiczenie 2

Zdecyduj, które ze znajdujących się w tabeli twierdzeń są prawdziwe, a które fałszywe.

Twierdzenie	Prawda	Fałsz
Według Sokratesa poznanie filozoficzne miało czysto teoretyczne cele.	☐	☐
Podstawowym zadaniem każdego człowieka jest troska o własną duszę.	☐	☐
Według Sokratesa dusza była zasadą życia w przyrodzie.	☐	☐
W antropologii filozoficznej Sokrates zajmował stanowisko naturalistyczne.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj Sokratesowi oraz presokratykom właściwe im stanowiska, pojęcia, poglądy.

Sokrates

zjawisko

dusza jako podstawa moralności

naturalizm

etyka

człowiek

presokratycy

filozofia przyrody

nauki przyrodnicze

antropologia filozoficzna

Rozpoznaj stanowisko etyczne wyrażone w tekście.

((Platon

Menon

Sokrates: Nieprawdaż, w ogóle tak powiedzieć można, że w człowieku wszystko od duszy zawisłe, a w duszy wszystko od rozumu, cokolwiek ma być dobre. W ten sposób rozum byłby tym, co pożyteczne. A mówimy, że dzielność jest pożyteczna?

Menon: Owszem, tak.

Sokrates: Zatem rozumem, powiemy, jest dzielność – albo całym, albo jakąś jego częścią?

Menon: Wydaje mi się, że to słowa dobrze powiedziane.

Źródło: Platon, *Menon*, [w:] *Dialogi*, t. I, tłum. Władysław Witwicki, Kęty 1999, s. 487.

Ćwiczenie 5

Żółtym kolorem zaznacz w tekście stwierdzenie, które uzasadnia twoją odpowiedź.

☐ żółty

Sokrates: Nieprawdaż, w ogóle tak powiedzieć można, że w człowieku wszystko od duszy zawiste, a w duszy wszystko od rozumu, cokolwiek ma być dobre. W ten sposób rozum byłby tym, co pożyteczne. A mówimy, że dzielność jest pożyteczna?

Menon: Owszem, tak.

Sokrates: Zatem rozumem, powiemy, jest dzielność – albo całym, albo jakąś jego częścią?

Menon: Wydaje mi się, że to słowa dobrze powiedziane.

Ćwiczenie 6

Zastanów się nad konsekwencjami utożsamienia wiedzy z cnotą. Wskaż jeden pozytywny i jeden negatywny skutek tego stanowiska.

Ćwiczenie 7

Czy metoda elenktyczna i majeutyczna miały ten sam cel? By odpowiedzieć na to pytanie, porównaj je ze sobą.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z ilustracją i na jej podstawie wyjaśnij, jaka była historyczna geneza przełomu humanistycznego w filozofii greckiej w Atenach w V w. p.n.e.

Philipp Foltz, *Mowa porzebowa Peryklesa* (1852)

Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 9

W jednym z dialogów Platona Sokrates prowadzi rozmowę ze swoim przyjacielem Eutyfronem na temat zbożności. Co mianowicie jest zbożne, czyli moralne, a co niezbożne, czyli niemoralne? Eutyfron twierdzi, że „cokolwiek jest miłe bogom, to jest zbożne, a co nie miłe, to bezbożne”. Jak sądzisz, czy Sokrates zgadza się z Eutyfronem?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Rewolucja Sokratesa

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

V. Filozofia Sokratesa jako początki filozofii człowieka i etyki. Uczeń:

1) charakteryzuje filozofię Sokratesa w kontekście jego życia i postawy moralnej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Porównasz problematykę filozofii Sokratesa i presokratyków.
- Ocenisz doniosłość zmian, jakie nastąpiły w filozofii w V w. p.n.e. oraz zastanowisz się, jaką rolę odegrał w nich Sokrates.
- Przeanalizujesz pojęcia duszy i cnoty w ujęciu Sokratesa.
- Połączysz poglądy Sokratesa z informacjami biograficznymi, by zastanowić się nad jego programem filozofii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;

- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Rewolucja Sokratesa”. Uczniowie mają zapoznać się z treściami w sekcji „Przeczytaj” i przygotować prezentację, w której przedstawią przykłady ilustrujące zagadnienia związane z tematem lekcji.
2. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia chętnym lub wybranym uczniom e-materiał: „Rewolucja Sokratesa”. Uczniowie przygotowują krótki film (teledysk) jako ilustrację do treści materiału. Film mogą przygotować na telefonach komórkowych lub wykorzystać szablony do animacji dostępne w internecie. Uczniowie powinni umieć opowiedzieć o swoich etiudach i uzasadnić dobór środków artystycznych.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda dociekań.** Uczniowie pracują w zespołach 4-osobowych metodą dociekań filozoficznych Lipmana. Przebieg pracy:
 - zapoznanie się z multimedium w sekcji „Animacja”;
 - wykonanie polecenia pierwszego do multimedium w e-materiale;

- sformułowanie pytań do treści multimediu przez uczniów;
- wybór jednego z pytań, które mogłoby posłużyć wspólnej dyskusji.

Przygotowanie uczniów do dyskusji.

Nauczyciel wybiera moderatora, który poprowadzi dyskusję, oraz obserwatora, który na końcu podsumuje jej przebieg.

Dyskusja nad wybranym tematem z uwzględnieniem odmiennych stanowisk.

Moderator zachęca uczniów do precyzyjnego formułowania argumentów za i przeciw, szukania powiązań między omawianymi stanowiskami oraz odpowiedzi na pojawiające się w trakcie dyskusji pytania.

Wybrany uczeń podsumowuje dyskusję.

2. Prowadzący zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych. Każdy z uczniów robi to samodzielnie. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie ustosunkowuje się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla treść ćwiczenia nr 1-4. Uczniowie rozwiązują je indywidualnie, a następnie omawiają odpowiedzi na forum klasy.
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 5-8, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- *Dydaktyka filozofii. Antropologia*, red. S. Janeczek, Lublin 2010.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Animacja” do podsumowania lekcji.